

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

315

Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie

Tom 2

Redaktorzy naukowi

Jan Rymarczyk

Małgorzata Domiter

Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: K. Halina Kocur

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-404-2 (tom 2)

ISBN 978-83-7695-327-4 (całość)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Wpływ integracji w ramach strefy euro na konkurencyjność gospodarki narodowej w ujęciu międzynarodowym w kontekście kryzysu	11
Michał Nowicki , Konkurencyjność Unii Europejskiej a kryzys zadłużeniowy strefy euro	22
Alina Nychyk , Problem rozszerzenia Unii Europejskiej na przykładzie Ukrainy	32
Anna Odrobina , Alianse technologiczne w międzynarodowej współpracy badawczo-rozwojowej	41
Paweł Pasierbiak , Ekonomiczne efekty utworzenia strefy wolnego handlu między Unią Europejską i Koreą Południową	52
Sławomir Pastuszka , Wpływ kryzysu gospodarczego na rozwój nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej	63
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , Stan i perspektywy rozwoju handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE i NAFTA	75
Bożena Pera , Wymiana handlowa towarami zaawansowanymi technologicznie w krajach Unii Europejskiej w okresie dekonjunkury gospodarczej (2007-2012)	87
Agnieszka Piasecka-Głuszak , Korzyści z wdrożenia <i>lean management</i> w polskich przedsiębiorstwach w dobie kryzysu – wyniki badań ankietowych.....	99
Waldemar Pierzchlewski , Koncepcje zarządzania formą walki z kryzysem w przedsiębiorstwie	112
Eugeniusz M. Pluciński , Idea wielu prędkości integracji europejskiej – mit czy konieczność? Wybrane aspekty w kontekście zarządzania kryzysem w Eurolandzie	118
Katarzyna Puchalska , Innowacyjność regionu a nakłady na działalność innowacyjną podmiotów z kapitałem zagranicznym.....	131
Lukasz Puślecki , Strategiczne aliane technologiczne w sektorze biofarmaceutycznym – aliane otwartych innowacji	141
Zdzisław W. Puślecki , O niestabilności cen żywności na współczesnym rynku globalnym	150
Magdalena Rudnicka , Globalne tendencje w handlu usługami	162
Piotr Rybicki , Integracja lokalnych rynków gospodarczych w odniesieniu do instytucji klastra gospodarczego	172
Jan Rymarczyk , Internacjonalizacja i globalizacja giełd papierów wartościowych.....	181

Jerzy Rymarczyk , Antykryzysowe działania Europejskiego Banku Centralnego.....	201
Paweł Sekuła , Analiza determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Europie.....	211
Anna Skoczylas , Zewnętrzne determinanty innowacji w Polsce	221
Joanna Skrzypczyńska , Przyczyny braku kompromisu w Rundzie Rozwoju WTO	229
Przemysław Skulski , Wykorzystanie reklamy na międzynarodowym rynku uzbrojenia	237
Tadeusz Sporek , Znaczenie Indii i Chin w globalnej gospodarce.....	252
Ewelina Stachurska-Rak , Argentyński kryzys gospodarczy – scheda peronizmu	260
Michał Staszków , Parki naukowo-technologiczne - miejsce wsparcia innowacyjnego biznesu.....	269
Beata Stępień , Zarządzanie wartością dla klienta w przedsiębiorstwach polskich i międzynarodowych – teoria a wyniki badań empirycznych	278
Agnieszka Szańca , Rola międzynarodowego zarządzania zasobami ludzkimi w projektach wielokulturowych	289
Barbara Szymoniuk , Procesy integracyjne przedsiębiorstw w klastrach w warunkach spowolnienia gospodarczego.....	299
Alina Szypulewska-Porczyńska , Delegowanie pracowników w UE: zasady i analiza empiryczna	308
Paweł Śliwiński , Struktura rachunku finansowego w bilansie płatniczym a zaburzenia na rynku walutowym w Polsce w okresie 2000-2012	319
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na kształtowanie zrównoważonego rozwoju regionu lubuskiego.....	329
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Instytucja upoważnionego przedsiębiorcy w Unii Europejskiej.....	340
Maciej Walkowski , Dylematy Polski związane z potencjalnym uczestnictwem w europejskim projekcie unii bankowej	351
Zbigniew Wiktor , Wpływ światowego kryzysu na gospodarkę i politykę Chin. Czy można mówić o kryzysie w Chinach?	364
Marta Winiewicz-Bosy , Wpływ kryzysu na wyścigi konne na świecie.....	377
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnjak-Krzykacz , Jakość rządzenia w warunkach kryzysu	390
Marek Wróblewski , Aktywność pożyczkowa MFW wobec globalnego kryzysu finansowego.....	401
Waldemar Zadworny , Ocena efektywności systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 w przedsiębiorstwach województwa lubelskiego.....	413
Dominika Zenka-Podlaszewska , Rola zarządzania ryzykiem oraz przejrzystości w łańcuchach dostaw w złożonych warunkach gospodarowania.....	425

Wojciech Zysk , Międzynarodowe obroty usługowe w latach 2004-2011	435
Katarzyna Żukrowska , Czynniki integrujące i dezintegrujące rynki regionalne i globalne podczas dekonjunktury na przykładzie kryzysu 2008+ ...	446
Anna Żyła , Charakterystyka azjatyckiego modelu rozwoju gospodarczego w świetle teorii oraz doświadczeń krajów zaliczanych do pierwszej i drugiej generacji „azjatyckich tygrysów”	459

Summaries

Magdalena Nawrot, Marta Ostrowska, Nikolett Siklosi , Impact of integration within the euro zone on the international competitiveness of the national economy in the context of the crisis	20
Michał Nowicki , Competitiveness of the European Union in the context of euro zone debt crisis	31
Alina Nychyk , The problem of the European Union enlargement on the example of Ukraine.....	40
Anna Odrobina , Technology alliance in international R&D cooperation.....	51
Paweł Pasierbiak , Economic effects of the European Union-South Korea free trade agreement.....	62
Sławomir Pastuszka , Impact of the economic crisis on the development of the new Member States of the European Union	74
Karolina Pawlak, Katarzyna Kita , State and growth prospects of foreign trade in agri-food products of the European Union and NAFTA	86
Bożena Pera , International trade of the European Union in high technology products during the economic downturn (2007-2012)	98
Agnieszka Piasecka-Głuszak , The benefits of implementing lean management in Polish enterprises in the era of crisis – survey results.....	111
Waldemar Pierzchlewski , Management conceptions as a form of a fight with a crisis in an enterprise	117
Eugeniusz M. Pluciński , The idea of “multi speed” of European integration: myth or necessity? Selected aspects in the context of the management of crisis within eurozone	130
Katarzyna Puchalska , Innovativeness of a region vs. expenditures on innovative activities of entities with foreign capital.....	140
Łukasz Puślecki , Strategic technology alliances in the biopharmaceutical industry – open innovation alliances	149
Zdzisław W. Puślecki , About the volatility of food prices in the modern global market	161
Magdalena Rudnicka , Global trends in services trade.....	171
Piotr Rybicki , Integration of local economic markets in relation to economic cluster institution	180

Jan Rymarczyk , Internationalization and globalization of stock exchanges ..	200
Jerzy Rymarczyk , Anti-crisis measures of the European Central Bank	210
Paweł Sekuła , An analysis of the determinants of foreign direct investment in Europe.....	220
Anna Skoczylas , International determinants of innovation in Poland.....	228
Joanna Skrzypczyńska , The reasons for the lack of compromise in the negotiations in the WTO Development Round	236
Przemysław Skulski , The use of advertisement on the international arms market	250
Tadeusz Sporek , The importance of India and China in the global economy.	259
Ewelina Stachurska-Rak , The economic crisis in Argentina – legacy of Peronism.....	268
Michał Staszaków , Science and technology parks – support for innovative business.....	277
Beata Stępień , Customer Value Management in Polish and international enterprises – the theory and empiric analysis outcome	288
Agnieszka Szańca , The role of international human resource management in multicultural projects	298
Barbara Szymoniuk , Integrational processes of enterprises in clusters in the conditions of economic downturn	307
Alina Szypulewska-Porczyńska , Posting of workers in the European Union: rules and empirical analysis.....	318
Paweł Śliwiński , Structure of financial account in the balance of payments and foreign exchange market disorders in Poland in the period from 2000 to 2012	328
Bogdan Ślusarz, Aleksandra Mitela-Grzybek , European Union regional policy and its impact on the sustainable development of the Lubuskie region	339
Jowita Świerczyńska, Klemens Budzowski , Authorised economic operator in the European Union	350
Maciej Walkowski , Polish dilemmas regarding a potential participation in the European banking union.....	363
Zbigniew Wiktor , The influence of the world crisis on the economy and policy of China. Is there a crisis in China?	376
Marta Wincewicz-Bosy , Impact of the crisis on horse racing in the world	389
Eugeniusz Wojciechowski, Aldona Podgórnjak-Krzykacz , The quality of governance in the conditions of the crisis.....	400
Marek Wróblewski , International Monetary Fund's lending activity towards the global financial crisis	412
Waldemar Zadworny , Assessment of effectiveness of Environmental Management System in accordance with ISO 14001 in enterprises of the Lublin Voivodeship.....	424

Dominika Zenka-Podlaszewska , The role of risk management and visibility in supply chains under complex economic conditions	434
Wojciech Zysk , International trade in services in the years 2004-2011	445
Katarzyna Żukrowska , Integrating and disintegrating factors of regional and global markets during the downturn of economy on the example of 2008+ crisis.....	458
Anna Żyła , Characteristics of the Asian model of economic development in the light of international relations theories and the economic experience of East Asian tigers	470

Paweł Sekuła

Uniwersytet Łódzki

ANALIZA DETERMINANT BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W EUROPIE

Streszczenie: Artykuł zawiera analizę ekonomicznych i instytucjonalnych determinant FDI w krajach europejskich od 1996 do 2011 r. W badaniach wykorzystano model danych panelowych. Obserwacje potwierdziły występowanie znaczących różnic między zmiennymi FDI w krajach rozwiniętych i rozwijających się. Empiryczne wyniki wykazały, że FDI w krajach rozwiniętych są pozytywnie skorelowane z liczbą ludności i indeksem *regulatory quality*. W przypadku państw rozwijających się istotny jest wpływ wzrostu GDP, *GDP per capita* i indeksu *government effectiveness*. Interesujące jest to, że brak swobód politycznych i praworządności nie ma negatywnego wpływu na FDI w państwach rozwijających się.

Słowa kluczowe: determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych, modele danych panelowych.

1. Wstęp

Liberalizacja światowej gospodarki i towarzyszący jej wzrost swobody w przepływie kapitału i towarów powodują, że coraz większe znaczenie zyskują bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Stają się niezwykle istotne z punktu widzenia nie tylko państw, ale również przedsiębiorstw, które rozwijają swoją ekspansję zagraniczną. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne pozwalają na zdynamizowanie wzrostu gospodarczego w państwach goszczących oraz na szybki rozwój przedsiębiorstw działających w skali międzynarodowej. W ostatnich kilkunastu latach obserwowane procesy znacznie się nasiliły, szczególnie za sprawą wzrostu znaczenia państw rozwijających się i w okresie transformacji. Dlatego za cel postawiono analizę czynników sprzyjających wzrostowi bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Badaniem objęto państwa europejskie w okresie 1996-2011. Analizie poddano wpływ parametrów makroekonomicznych oraz zmiennych o charakterze jakościowym, charakteryzujących poziom organizacji i funkcjonowania państw. Biorąc pod uwagę znaczne zróżnicowanie badanych krajów, analizę wpływu czynników przeprowadzono dla dwóch grup – państw rozwiniętych oraz państw rozwijających się i w okresie transformacji.

2. Badania determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Jeszcze do niedawna wiele publikacji na temat bezpośrednich inwestycji zagranicznych kierowało się przy analizie wyboru lokalizacji głównie tradycyjnymi czynnikami, takimi jak koszt pracy i kapitału, wielkość rynku i jego położenie¹. Niektórzy autorzy zarzucali tym badaniom występowanie niskich współczynników determinacji, co mogło wskazywać na konieczność wykorzystania zmiennych innych od dotychczas stosowanych². W selekcji właściwych czynników pomocne okazały się analizy wykazujące istotne negatywne związki między wzrostem gospodarczym państwa a miernikami politycznej niestabilności³. Należy jednak podkreślić, że wpływ czynników opisujących jakość państw (nazywanych nietradycyjnymi) nie jest jasny. Na przykład Mody i Wheeler⁴ wskazywali, że są nieistotne. Jednak w kilku badaniach dla próby państw rozwijających się stały się jednymi z głównych determinant. Keefer i Knack⁵ oraz Lee i Mansfield⁶ dowodzą, że jakość państwa i ochrona własności są kluczowe przy lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Podkreśla się również rolę środowiska gospodarczego i polityki liberalizacji w krajach przyciągających bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Na przykład Lucas⁷ badał determinanty inwestycji w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej i dowodził, że koszt kapitału jest mniej istotny od kosztu płac, a dla inwestorów liczy się bardziej popyt na rynkach eksportowych niż w kraju goszczącym. Wang i Swain⁸, badając determinanty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Chin i na Węgry, wskazywali odmienne czynniki. W przypadku Chin analizowany model wykazywał jako istotne kurs walutowy i koszty pracy, natomiast dla Węgier tempo

¹ I.B. Kravis, R.E. Lipsey, *Location of overseas production and production for export US multinational firms*, "Journal of International Economics" 1982, no. 12, s. 201-223; R. Barrell, N. Pain, *An econometric analysis of US foreign direct investment*, "Review of Economic and Statistics" 1996, no. 78, s. 200-207; L. Brainard, *An empirical assessment of the proximity-concentration trade-off between multinational sales and trade*, "American Economic Review" 1997, no. 87, s. 520-544.

² R. Biswas, *Determinants of foreign direct investment*, "Review of Development Economics" 2002, no. 6, s. 492-504.

³ P. Mauro, *Corruption and growth*, "Quarterly Journal of Economics" 1995, no. 110, s. 681-712; A. Alesina, *Political instability and economic growth*, "Journal of Economic Growth" 1996, no. 1, s. 189-211; R. Perotti, *Growth, income distribution, and democracy: What the data say*, "Journal of Economic Growth" 1996, no. 1, s. 149-187.

⁴ A. Mody, D. Wheeler, *International investment location decisions: The case of US firms*, "Journal of International Economics" 1992, nr 33, s. 57-76.

⁵ P. Keefer, S. Knack, *Institutions and economics performance: Cross-country tests using alternative institutional measures*, "Economics and Politics" 1995, no. 7, s. 207-227.

⁶ J.Y. Lee, E. Mansfield, *Intellectual property protection and US foreign direct investment*, "Review of Economics and Statistics" 1996, nr 78, s. 181-186.

⁷ R.E. Lucas, *Determinants of direct foreign investment: Evidence from east and southeast Asia*, "World Development" 1993, no. 3, s. 391-406.

⁸ Z. Wang, N.J. Swain, *Determinants of inflow of foreign direct investment in Hungary and China: Time-series approach*, "Journal of International Development" 1997, no. 5, s. 695-726.

wzrostu gospodarki. Bevan i Estrin⁹ analizowali natomiast determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych w europejskich państwach w okresie transformacji. Za istotne uznane zostały jednostkowe koszty pracy, GDP, wielkość rynku i jego położenie. Podkreślano brak wpływu ryzyka państw na poziom inwestycji.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe badania, postanowiono wykorzystać w teście tradycyjne zmienne oraz zmienne instytucjonalne, które analizowano w horyzoncie średnioterminowym. Skłoniło to do postawienia następujących hipotez badawczych:

H1: Sytuacja ekonomiczna europejskich państw oraz ich wielkość, mierzona liczbą mieszkańców, determinują poziom napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

H2: Jakość organizacji i funkcjonowania europejskich państw, mierzona indeksami WGI, pozytywnie wpływa na poziom bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

H3: Dla europejskich państw rozwiniętych i europejskich państw rozwijających się, a także w okresie transformacji występują rozbieżne determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

3. Metoda badawcza

3.1. Próba badawcza

Próba badawcza składała się z 41 europejskich państw. Ze względu na duże zróżnicowanie próby w analizie dokonano podziału na dwie grupy – państwa rozwinięte oraz państwa rozwijające się i w okresie transformacji. W grupie państw rozwiniętych znalazły się zamożne państwa Europy Zachodniej i Północnej, natomiast grupę państw rozwijających się stanowiły głównie państwa Europy Środkowej i Wschodniej, które dokonały transformacji systemowej w latach 90. XX wieku. Do grupy państw rozwiniętych zaliczono 20 krajów. Były to: Austria, Belgia, Cypr, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Islandia, Irlandia, Luxemburg, Malta, Niemcy, Norwegia, Portugalia, Szwajcaria, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy. Grupa państw rozwijających się i w okresie transformacji składała się z 21 krajów. Są to: Albania, Białoruś, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Estonia, Kazachstan, Litwa, Łotwa, Mołdawia, Polska, Rosja, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Turcja, Ukraina, Węgry. Analiza dotyczyła okresu szesnastu lat, od 1996 do 2011. Taki zakres czasowy wynikał z dostępności instytucjonalnych zmiennych, publikowanych przez Bank Światowy (indeksy WGI).

Badania przeprowadzono w dwóch wariantach, dla grupy państw rozwiniętych, wówczas próba badawcza liczyła 320 obserwacji, oraz dla grupy państw rozwijających się i w okresie transformacji, w tym przypadku próba badawcza wyniosła 336 obserwacji.

⁹ A.A. Bevan, S. Estrin, *The determinants of foreign direct investment into European transition economies*, "Journal of Comparative Economics" 2004, no. 32, s. 775-787.

3.2. Metoda analizy danych i wykorzystane zmienne

Analizowane dane miały charakter przekrojowo-czasowy, były więc danymi panelowymi i niezbilansowanymi. Zależności między zmiennymi w takim przypadku można badać przy wykorzystaniu klasycznej metody najmniejszych kwadratów (KMNK). Należy jednak pamiętać, że musi być spełniony warunek braku występowania efektu indywidualnego. Dlatego przeprowadzono trzy etapy procedury badawczej. Najpierw przy wykorzystaniu testu Breuscha-Pagana sprawdzano, czy zasadne jest wprowadzanie efektów indywidualnych. W przypadku braku podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej przyjmowano, że dany model panelowy można estymować za pomocą KMNK. W sytuacji wysokich wartości testu odrzucano hipotezę zerową na korzyść hipotezy alternatywnej i wprowadzano efekty indywidualne. W kolejnym etapie przeprowadzono test Hausmana, aby dokonać wyboru między efektami ustalonymi i efektami losowymi. Wysoka wartość współczynnika H testu Hausmana wskazywała na model z efektem ustalonym, a w przypadku niskiej wartości – na model z efektem losowym. W ostatnim etapie dokonywano estymacji wartości zmiennych przy wykorzystaniu wybranego modelu – *one way fixed* model lub *one way random model*.

Zmienną zależną w badaniu był napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI). W analizie wykorzystano napływ inwestycji do poszczególnych badanych państw, mierzony w USD w skali roku, podawany przez UNCTAD.

W badaniu wykorzystano trzynaście zmiennych niezależnych. Sześć reprezentowało wpływ czynników makroekonomicznych: *effective exchange rate*, stopa wzrostu eksportu, stopa wzrostu GDP, GDP *per capita*, inflacja, koszty pracy. Za jedną z zmiennych przyjęto charakterystykę wielkości państwa – populację. Sześć zmiennych charakteryzowało natomiast jakość funkcjonowania państwa; były one reprezentowane przez *worldwide governance indicators* (WGI): *voice and accountability*, *political stability & absence of violence/terrorism*, *government effectiveness*, *regulatory quality*, *rule of law*, *control of corruption*.

Effective exchange rate (EER) – w badaniu wykorzystano dane publikowane przez Bank Rozrachunków Międzynarodowych (BIS). Indeksy efektywnych kursów wymiany są obliczane jako średnia ważona geometryczna dwustronnych kursów wymiany, korygowanych o indeks inflacji konsumenckiej (CPI). W badaniu wykorzystano jednak nie same indeksy, lecz procentowe zmiany ich średnich wartości między poszczególnymi latami. Wpływ *effective exchange rate* na poziom FDI jest niejednoznaczny. Z jednej strony deprecjacja waluty kraju przyjmującego sprzyja nabywcom aktywów w kraju przyjmującym. Z drugiej zaś umocnienie waluty krajowej powoduje zwiększenie siły nabywczej jej mieszkańców, co również może mieć korzystny efekt.

Stopa wzrostu eksportu (EXP) – w analizie skorzystano z danych przygotowanych przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF), z indeksów zmiany procentowej wolumenów eksportu towarów i usług. Założono, że państwa z wysoką dynamiką eks-

portu mogą być atrakcyjnym miejscem do lokowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zwłaszcza przez spółki działające w skali międzynarodowej.

Stopa wzrostu GDP (GDPGR) – wykorzystano dane publikowane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF). Dla poszczególnych państw analizowano roczne zmiany procentowe produktu krajowego brutto, podawane w cenach stałych.

GDP *per capita* (GDPPC) – w tym przypadku wykorzystano również statystyki przygotowane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF). Badano w przypadku każdego z państw produkt krajowy brutto *per capita* podawany w cenach bieżących w USD.

W badaniach założono, że stopa wzrostu GDP i GDP *per capita* są zmiennymi stanowiącymi o potencjale ekonomicznym kraju przyjmującego FDI i powinny być pozytywnie skorelowane z poziomem napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Inflacja (INF) – wykorzystano dane publikowane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF); były to roczne indeksy cen konsumpcyjnych w poszczególnych państwach. Założono w badaniu, że relatywnie wysoki wskaźnik inflacji, utrzymujący się przez kilka lat w danym państwie, może wskazywać na makroekonomiczną niestabilność, co z kolei może mieć negatywny wpływ na poziom FDI.

Koszty pracy (WAG) – skorzystano z danych przygotowanych przez UNECE. Analizowano roczne indeksy oparte na przeciętnych miesięcznych wynagrodzeniach brutto w poszczególnych państwach, podawanych w USD. W tym przypadku założono, że relatywnie niskie koszty pracy mogą mieć pozytywny wpływ na poziom bezpośrednich inwestycji zagranicznych, zwłaszcza dla podmiotów poszukujących przewagi kosztowej.

Populacja (POP) – wykorzystano dane publikowane przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF). Przyjęto, że liczba mieszkańców kraju przyjmującego bezpośrednio inwestycje zagraniczne stanowi o jego wielkości i potencjale, dlatego powinna mieć pozytywny wpływ na poziom FDI.

Zmienne instytucjonalne były reprezentowane przez *worldwide governance indicators* (WGI), publikowane przez Bank Światowy. WGI składają się z sześciu zagregowanych wskaźników i oceniają różne aspekty funkcjonowania państwa. W analizie wykorzystano WGI podawane w przedziale od -2,5 do 2,5 punktu, przy czym wyższe wartości odpowiadają zmiennym charakteryzującym wyższą jakość funkcjonowania państwa.

Voice and accountability (VaA) – indeks reprezentuje jakość demokracji, możliwość wpływu obywateli na rządy, wolność zrzeszania się, wolność słowa i mediów.

Political stability & absence of violence/terrorism (PSAVT) – indeks mierzy stabilność rządu oraz prawdopodobieństwo destabilizacji rządu przy wykorzystaniu środków przemocy.

Government effectiveness (GE) – indeks mierzy jakość służby cywilnej państwa i jej niezależność od nacisków politycznych, jakość infrastruktury państwa.

Regulatory quality (RQ) – indeks ocenia zdolność rządu do prowadzenia polityki wspierającej i promującej rozwój sektora prywatnego.

Rule of law (RoL) – indeks reprezentuje ocenę poziomu sądownictwa i policji, przestrzegania praw własności i zasad ładu, poziomu przestępczości.

Control of corruption (CoC) – indeks ocenia poziom korupcji w państwie, w różnych obszarach jego funkcjonowania.

W badaniach przyjęto, że wzrost WGI, świadczący o wyższej jakości funkcjonowania państwa, powinien pozytywnie wpływać na wielkość napływających inwestycji.

4. Analiza determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Analizę wpływu badanych zmiennych na poziom bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI) przeprowadzono w dwóch wariantach. Najpierw próbę badawczą stanowiły europejskie państwa rozwinięte, a następnie grupa europejskich państw rozwijających się i w okresie transformacji.

W przypadku analizy próby badawczej obejmującej 20 państw rozwiniętych test Breuscha-Pagana i test Hausmana wskazywały na zasadność zastosowania modelu z efektami ustalonymi. Wartość testu Breuscha-Pagana wyniosła 139,45 (wartość prawdopodobieństwa 0,0000), a testu Hausmana 35,76 (wartość prawdopodobień-

Tabela 1. Analiza wpływu determinant na FDI – państwa rozwinięte

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	t-Studenta	Wartość p
const	-56455,8	38546,6	-1,4646	0,14412
EER	-29032,3	34857,6	-0,8329	0,40560
EXP	-43,4113	273,869	-0,1585	0,87417
GDPGR	1157,52	714,342	1,6204	0,10624
GDPPC	0,137312	0,236057	0,5817	0,56123
INF	1321,43	1065,4	1,2403	0,21587
WAG	-0,414383	2,95723	-0,1401	0,88866
POP	3341,57	1976,46	1,6907	0,09198*
VaA	-6288,73	12449,9	-0,5051	0,61386
PSAVT	-2024,99	7478,05	-0,2708	0,78675
GE	-14842,1	10828,1	-1,3707	0,17154
RQ	22487,5	10652,7	2,1110	0,03564**
RoL	-1830,97	14121,4	-0,1297	0,89693
CoC	3894,81	7878,3	0,4944	0,62142
$R^2 = 0,541473$				
Skorygowany $R^2 = 0,490348$				
Statystyka $F = (32, 287) = 10,59118$ ($p < 0,00001$)				

Zmienna istotna przy poziomie: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$

Źródło: opracowanie własne.

stwa 0,0000). Estymowane wartości zmiennych niezależnych dla zmiennej FDI prezentuje tabela 1. Spośród analizowanych zmiennych tylko dwie w sposób istotny statystycznie wpływały na zmienną zależną – populacja (wpływ pozytywny przy $p < 0,10$) oraz *regulatory quality* (wpływ pozytywny przy $p < 0,05$). Stopień dopasowania modelu, mierzony skorygowanym R^2 , wyniósł 49,03%.

Dla grupy europejskich państw rozwiniętych pierwsza z postawionych hipotez (H1), zakładająca pozytywną relację między stanem ekonomicznym państwa a napływem FDI, nie znalazła pełnego potwierdzenia w przeprowadzonej analizie. Wpływ żadnej ze zmiennych, reprezentujących czynniki makroekonomiczne, nie okazał się istotny statystycznie. Wyjątek stanowiła tylko zmienna charakteryzująca wielkość państwa – populacja. Była istotną statystycznie determinantą napływu FDI, wskazującą zależność, że im większa liczba mieszkańców państwa, tym wyższy poziom napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W przypadku hipotezy drugiej (H2) można było mówić o jej potwierdzeniu, ale wyniki badań nie pozwalały na wyciąganie zbyt mocnych wniosków. Na sześć badanych indeksów WGI istotny statystycznie okazał się tylko *regulatory quality*. Wpływ pozytywny indeksu sugerował, że inwestorzy, decydując się na wybór lokalizacji inwestycji, oceniają zdolność rządu danego państwa do prowadzenia polityki wspierającej i promującej rozwój sektora prywatnego.

Tabela 2. Analiza wpływu determinant na FDI – państwa rozwijające się i w okresie transformacji

Zmienna	Współczynnik	Błąd stand.	t-Studenta	Wartość p
const	11528	4560,96	2,5275	0,01200**
EER	2998,92	5231,56	0,5732	0,56691
EXP	-50,5045	30,1621	-1,6744	0,09508*
GDPPGR	153,65	78,6579	1,9534	0,05170*
GDPPC	0,825156	0,1531	5,3897	<0,00001***
INF	-2,24771	5,1286	-0,4383	0,66150
WAG	-2,01748	1,49139	-1,3528	0,17715
POP	-627,043	229,522	-2,7320	0,00667***
VaA	-3794,97	1560,33	-2,4322	0,01559**
PSAVT	232,051	1175	0,1975	0,84358
GE	5194,68	2365,59	2,1959	0,02886**
RQ	1141,1	1778,76	0,6415	0,52167
RoL	-5028,12	2688,77	-1,8700	0,06245*
CoC	-231,427	2043,97	-0,1132	0,90993
$R^2 = 0,566380$				
Skorygowany $R^2 = 0,518998$				
Statystyka $F = (33, 302) = 11,95343$ ($p < 0,00001$)				

Zmienna istotna przy poziomie: * $p < 0,10$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$

Źródło: opracowanie własne.

Analogiczny test przeprowadzono dla grupy 21 europejskich państw rozwijających się i w okresie transformacji. Estymowanie wartości zmiennych niezależnych dla zmiennej FDI wykonano również przy wykorzystaniu modelu z efektami ustalonymi (tabela 2). Na taki wybór zdecydowano się po przeprowadzeniu testów Breusch-Pagana i Hausmana. Wartość testu Breusch-Pagana wyniosła 4,38 (wartość prawdopodobieństwa 0,0364), a testu Hausmana 35,74 (wartość prawdopodobieństwa 0,0006). Siedem zmiennych niezależnych w sposób istotny statystycznie wpływało na FDI – stopa wzrostu GDP (wpływ pozytywny przy $p < 0,10$), GDP *per capita* (wpływ pozytywny przy $p < 0,01$), stopa wzrostu eksportu (wpływ negatywny przy $p < 0,10$), populacja (wpływ negatywny przy $p < 0,01$), *voice and accountability* (wpływ negatywny przy $p < 0,05$), *government effectiveness* (wpływ pozytywny przy $p < 0,05$), *rule of law* (wpływ negatywny przy $p < 0,10$). Stopień dopasowania modelu mierzony skorygowanym R^2 , wyniósł 51,90%.

Wyniki przeprowadzonej analizy grupy państw rozwijających się i w okresie transformacji okazały się różne od obserwacji państw rozwiniętych. Pierwsza hipoteza o wpływie parametrów ekonomicznych na poziom FDI została potwierdzona (H1). Zmienne – stopa wzrostu GDP i GDP *per capita* – były istotne statystycznie i pozytywnie wpływały na FDI. W przypadku stopy wzrostu eksportu i wielkości populacji mieliśmy jednak do czynienia z wpływem negatywnym. Takie wyniki testu skłaniałyby do przypuszczenia, że inwestorzy, kierując się w lokalizacji FDI w państwach rozwijających się, wybierają wzrostowe gospodarki z względnie zamożnymi obywatelami, mniejszą wagę przykładając do wysokiej liczby mieszkańców państwa czy rosnącej dynamiki eksportu. Wpływ negatywny sugeruje wręcz, że im mniejsza liczba mieszkańców i niższa dynamika eksportu, tym większy napływ FDI.

W przypadku zmiennych instytucjonalnych trzy spośród analizowanych okazały się istotne statystycznie – *voice and accountability*, *government effectiveness* i *rule of law*. Jednak otrzymane wyniki nie potwierdzały jednoznacznie hipotezy drugiej (H2). Zmienne *voice and accountability* i *rule of law* negatywnie wpływały na FDI, czyli odwrotnie niż zakładano w hipotezie. Pozytywny wpływ miała tylko zmienna *government effectiveness*. Ujemne współczynniki *voice and accountability* i *rule of law* w estymowanym modelu wskazywały na zwiększony napływ FDI do państw o niższej jakości demokracji i rozwiązań prawnych, z wyższą przestępczością i o ograniczonej wolności mediów. Z drugiej strony inwestorzy przywiązywali jednak wagę do jakości służby cywilnej i jej niezależności od nacisków politycznych oraz jakości infrastruktury państw.

Przeprowadzona analiza europejskich państw rozwiniętych oraz państw rozwijających się i w okresie transformacji pozwoliła na ocenę trzeciej z postawionych hipotez (H3), dotyczącej występowania różnych determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI). Badania panelowe potwierdziły istotne różnice między zmiennymi kształtującymi poziom napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do europejskich państw rozwiniętych i rozwijających się. W przypadku państw rozwiniętych istotne nie okazały się badane czynniki makroekonomiczne, lecz wiel-

kość rynku mierzona poziomem populacji oraz działania wspierające i promujące prowadzenie działalności gospodarczej. Dla grupy państw rozwijających się i w okresie transformacji istotne okazały się inne zmienne. Inwestorzy, decydując się na alokację bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tych państwach, mieli się kierować przede wszystkim dynamiką wzrostu gospodarczego, względną zamożnością obywateli oraz jakością służby cywilnej i jego infrastrukturą. W tej grupie państw problemy: jakości demokracji i rozwiązań prawnych, wyższej przestępczości lub ograniczonej wolności mediów, nie stanowiły bariery dla napływu FDI, ponieważ wystąpił istotny statystycznie negatywny wpływ zmiennych. Wskazywało to na zwiększony napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do państw o niższej jakości demokracji i ograniczonej wolności mediów.

5. Podsumowanie

Celem pracy była analiza determinant sprzyjających wzrostowi bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI). Badania przeprowadzono na próbie 41 europejskich państw, biorąc pod uwagę zmienne makroekonomiczne i zmienne instytucjonalne, dla których opublikowano dane w latach 1996-2011. Z uwagi na odmienną charakterystykę badanych krajów, analiza została zrealizowana w dwóch wariantach – dla państw rozwiniętych oraz państw rozwijających się i w okresie transformacji.

Otrzymane wyniki potwierdziły występowanie istotnych różnic między zmiennymi wpływającymi na kształtowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w państwach rozwiniętych i rozwijających się. Jako istotne determinanty FDI dla państw rozwiniętych wystąpiły wielkość populacji oraz syntetyczny indeks WGI, oceniający zdolność rządów do prowadzenia polityki wspierającej i promującej rozwój sektora prywatnego. Zwracał natomiast uwagę brak wpływu analizowanych zmiennych makroekonomicznych. W przypadku państw rozwijających się i w okresie transformacji jako istotne determinanty FDI wystąpiły inne zmienne. Pozytywny wpływ na poziom inwestycji miały: dynamika wzrostu gospodarki, zamożność mieszkańców mierzona GDP *per capita* oraz poziom służby cywilnej państwa i jego infrastruktury. Okazało się również, że w przypadku badanej próby, statystycznie istotny negatywny wpływ miały zmienne dotyczące wielkości populacji, dynamiki eksportu czy charakteryzujące jakość demokracji, rozwiązań prawnych, wolność mediów. Oznaczałoby to, że dla inwestujących w państwach rozwiniętych najważniejsze są wielkość rynku, mierzona liczbą mieszkańców, oraz klimat sprzyjający działalności gospodarczej, natomiast w przypadku rynków rozwijających się preferencje inwestorów są inne. Kluczowe okazały się: dynamika wzrostu gospodarki, względna zamożność społeczeństwa oraz sprawność służby cywilnej państwa i infrastruktura, a co warto podkreślić, problemy praw obywateli, wolności mediów czy ogólnie jakości demokracji nie były przeszkodą w lokowaniu FDI. Podsumowując, należy jednak wspomnieć o pewnych ograniczeniach we wnioskowaniu. Analiza dotyczyła niezbyt długiego okresu i ograniczonego zbioru zmiennych niezależnych. Dlatego konieczne wydają się kolejne badania i poszerzenie zakresu analizy.

Literatura

- Alesina A., *Political instability and economic growth*, "Journal of Economic Growth" 1996, no. 1.
- Barrell R., Pain N., *An econometric analysis of US foreign direct investment*, "Review of Economic and Statistics" 1996, no. 78.
- Bevan A.A., Estrin S., *The determinants of foreign direct investment into European transition economies*, "Journal of Comparative Economics" 2004, no. 32.
- Biswas R., *Determinants of foreign direct investment*, "Review of Development Economics" 2002, no. 6.
- Brainard L., *An empirical assessment of the proximity-concentration trade-off between multinational sales and trade*, "American Economic Review" 1997, no. 87.
- Keefer P., Knack S., *Institutions and economics performance: Cross-country tests using alternative institutional measures*, "Economics and Politics" 1995, no. 7.
- Kravis I.B., Lipsey R.E., *Location of overseas production and production for export US multinational firms*, "Journal of International Economics" 1982, no. 12.
- Lee J.Y., Mansfield E., *Intellectual property protection and US foreign direct investment*, "Review of Economics and Statistics" 1996, nr 78.
- Lucas R.E., *Determinants of direct foreign investment: Evidence from east and southeast Asia*, "World Development" 1993, no. 3.
- Mauro P., *Corruption and growth*, "Quarterly Journal of Economics" 1995, no. 110.
- Mody A., Wheeler D., *International investment location decisions: The case of US firms*, "Journal of International Economics" 1992, nr 33.
- Perotti R., *Growth, income distribution, and democracy: What the data say*, "Journal of Economic Growth" 1996, no. 1.
- Wang Z., Swain N.J., *Determinants of inflow of foreign direct investment in Hungary and China: Time-series approach*, "Journal of International Development" 1997, no. 5.

AN ANALYSIS OF THE DETERMINANTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN EUROPE

Summary: This paper examines the economic and institutional determinants of FDI in European countries, from 1996 to 2011. This study utilized the panel data model to examine this issue. The observations confirmed the presence of significant differences between the variables of FDI in developed and developing countries. The empirical results support that FDI in developed countries is positively correlated to population and regulatory quality index. For developing countries the impact of GDP growth, GDP per capita and government effectiveness index are significant. It is interesting that the lack of political freedom and the rule of law and order does not have a negative impact on FDI in developing countries.

Keywords: determinants of foreign direct investment, models with panel data.